

Terör Korkusu ve Güvensizlik Algısının Yeniden Üretiminden Gösterişçi Kimlik İnşasına

Bir İletişim Aracı Olarak *Safety Check*

Tuba Gün Çınğı

Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fak.

<https://orcid.org/0000-0001-8412-7364>

tguncingi@adiyaman.edu.tr

Tuba Sütüoğlu

Bilecik Şeyh Edebali Üni. Fen Edebiyat Fak.

<https://orcid.org/0000-0003-0044-2936>

tuba.sutluoglu@bilecik.edu.tr

Öz

Araştırma, Facebook'un çeşitli afetler için dünya çapında devreye koyduğu Safety Check (Güvenlik Durumu Kontrolü) uygulamasının Türkiye'deki terör saldırıları esnasında kullanımına ilişkin algı ve düşünceleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 2018-2019 tarihleri arasında uygulamayı kullanan iki (2) ve kullanmayan sekiz (8), toplam 10 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ayrıca uygulama hakkında Ekşi Sözlük'te yapılmış olan yorumlar metin analizi aracılığı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, Safety Check uygulamasının kullanımının, iletişim kurma gibi işlevsel amaçlarının yanı sıra sosyal medya üzerinden kimlik inşa etme, trende uyma, paylaşım yapma pratiğini yerine getirme gibi amaçlara hizmet ettiğini ortaya koymuştur. Araştırmadan elde edilen en önemli sonuç ise güvenlik bildirim amacıyla devreye konulan bu uygulamanın kendisinin ve kullanımının başlı başına bir güvensizlik, korku üretme ve tetikleme aygıtı olarak görülmesidir.

Anahtar Kelimeler: Terör korkusu, güvenlik, kimlik inşası, Facebook, Safety Check.

• • • • •

Makale geliş tarihi: 5.2.2020 ▪ Makale kabul tarihi: 17.8.2020

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ▪ © 2020 ▪ 7(2) ▪ sonbahar/autumn: 269-299

Araştırma Makalesi ▪ DOI: 10.24955/ilef.827202

From the Reproduction of Fear of Terrorism to Spectacularist Identity Formation

Safety Check as a Means of Communication

Tuba Gün Çingü

Adıyaman Uni. Faculty of Arts and Science

<https://orcid.org/0000-0001-8412-7364>

tguncingi@adiyaman.edu.tr

Tuba Sütluoğlu

Bilecik Şeyh Edebali Uni. Faculty of Arts and Science

<https://orcid.org/0000-0003-0044-2936>

tuba.sutluoglu@bilecik.edu.tr

Abstract

This study aims to reveal perceptions and opinions about using Safety Check –a security-notification feature on Facebook activated in the event of a disaster – in the case of terrorist attacks in Turkey. For this purpose, interviews were conducted with 10 people in 2018 and 2019, two of whom had used the app while eight had not, and a content analysis was carried out of comments made on the online platform Ekşi Sözlük. The results of the research indicate that the use of Safety Check serves not only functional purposes such as communication, but also purposes such as identity construction, being part of the 'trend', and even merely participating in social-media sharing. The most important finding is that Safety Check is seen as a device for producing and triggering insecurity and fear.

Keywords: Fear of terror, security, identity construction, Facebook, Safety Check.

• • • • •

Received: 5.2.2020 ■ Accepted: 17.8.2020

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ■ © 2020 ■ 7(2) ■ sonbahar/autumn: 269–299

Research Article ■ DOI: 10.24955/ilef.827202

İçinde yaşadığımız yeni dönemin temel unsurları büyük ölçüde risk, belirsizlik ve korkudur. Tüm dünya, etrafını saran ve büyük ölçüde nereden ve nasıl maruz kalacağını bilmediği risklerle kuşatılmış durumdadır. Salgınlar, depremler, çevresel felaketler, ekonomik krizler ile terör gibi tehlike ve riskler bireylerin ve toplumların, güvensizlik, dolayısıyla da tetikte hissetme duygularıyla mücadele içinde yaşamalarına neden olmaktadır. Bu riskler büyük oranda tek bir coğrafi bölge ve toplumla da sınırlı değildir.

Bu süreçte karşımıza çıkan en önemli unsurlardan biri medyadır. Medya aygıtları, risklerin ortaya çıkardığı sonuçların geniş kitlelere yayılmasında ve korkunun artmasında kimi zaman kendiliğinden etki eden kimi zaman ise bilinçli olarak kullanılan aygıtlardır. Çok sayıda araştırmacı sınırlı sayıda insan tarafından deneyimlenen suçların bilgisinin medya aracılığı ile çok geniş kitlelere yayılarak geniş toplumsal kesimlerde korku uyandırdığını ortaya koymaktadır (Clemente ve Kleiman 1977, 521; Gerbner vd. 2014; Weitzer ve Kubrin 2004; Heath ve Gilbert 1996). Geniş çaplı başka araştırma sonuçları da algılanan risk ve korkunun somut bir sonuçtan ziyade medya tarafından üretilen risk ve korku söyleminin bir parçası olduğunu ve söylem aracılığıyla inşa edildiğini söylemektedir (Altheide ve Michalowski 1999, 480, 499). Dolayısıyla medyanın hem riskleri ve korkuları üreten hem de daha geniş kitlelere yayan bir mecra olduğu söylenebilir.

Bu çerçevede çalışma, korku ve güvenlik duygularının, Facebook tarafından doğal afetler ve terör olaylarında kullanıma sunulan *Safety Check* (Güvenlik Durumu Kontrolü) uygulaması üzerinden nasıl ele alındığını; uygulamayı terör olayları sırasında kullanmanın temel saiklerinin neler olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Risk toplumu, terörizm ve medya

Risk, bir tehlikeyle ilişkili hasar, yaralanma, hastalık, ölüm veya diğer talih-sizlik olasılıklarını ifade etmekte (Furedi 2002, 17), gerçeklik ile olasılık arasındaki ayrıma dayanmaktadır (Zinn 2008, 4). Risk algısı ise riskin gerçekleşme olasılık ve şiddetine ilişkin subjektif kanıyı ifade etmektedir. Furedi, riskin tanımının ve algılanma biçiminin toplumsal ve bağlamsal olarak farklılaştığını ifade etmektedir (2002, 17). Bununla birlikte, içinde bulunduğumuz dönemde risklerin çok geniş kitleleri etkileyecek biçimlere büründükleri ve küresel bir boyut kazandıkları söylenebilir. Beck'in ifadesiyle içinde yaşadığımız dünya, bir "dünya risk toplumu"dur ve risk artık her yerdedir (2014, 28, 357; 2002a). Giddens, bugünkü anlamıyla riski, modernlik ve küreselleşmenin bir sonucu olarak (2000, 37) görmekte ve doğadan veya gelenekten kaynaklanan dışsal risklerle modernliğin ve küreselleşmenin sonucunda ortaya çıkan imal edilmiş riskler arasında ayrıma gitmektedir (Giddens 2000, 40). Beck de risk kavramının düşününsel modernleşme ile birlikte tüm insanlığı tehdit eden küresel tehlikeleri tanımlar hâle geldiğini ifade etmektedir (2014, 25). Beck, ekolojik krizleri, küresel ekonomik krizleri ve ulusötesi terörist ağlarını dünya risk toplumunun temel öğeleri (2002a, 4) olarak görmekte ve böyle bir toplumda risklerin mekânsal, zamansal ve toplumsal olmak üzere üç boyutu olduğunu belirtmektedir (2014, 358). Bu riskler mekânsal olarak ulusal sınırları aşan, etkileri oldukça uzun zaman dilimlerinde kendini gösteren ve bireysel eylemlerin sonucu olmayan risklerdir. Bu yeni riskler; neden ve sonuçları bakımından coğrafi bir alanla ya da belli bir mekânla sınırlandırılmaz; sonuçları tam olarak hesaplanamaz, öngörülemez, dolayısıyla da telafi edilemez ve sigortalanamazdılar (Beck 2006, 333-34; 2014, 357-58). Beck'in risk toplumu teorisi, toplumsal eşitsizlikleri (Zinn 2008, 47, 204-5) ve toplumların kültürel ve gündelik yaşam boyutlarını (Tulloch 2008, 149) ihmal ettiği ve bu eşitsizlikleri görünmez kıldığı için sosyokültürel olarak eleştirilmekle birlikte Beck, risklerin küresel olduğu söylemiyle tüm dünyada, bütün coğrafya ve kültürlerde eşit olarak dağıtılmış olduğunu kastetmediğini belirtmektedir. Aksine ona göre riskler farklı tarihsel, kültürel ve politik unsurların ortaya çıkardığı eşitsiz bir dağılıma sahiptir ve risklerin küreselleşmesinden kasıt,

sınırları aşan bir yapıya sahip olarak hemen her yerde ortaya çıkabilme potansiyelleridir (Beck 2002b, 41-2).

Risk toplumunun göstergelerinden biri, ulus ötesi terörist ağlardır (Beck 2002a, 4). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yeni gelişmeler ve küreselleşme, terörün mevcut yapısını da değiştirmiş ve yeni bir terörizm anlayışı ortaya çıkarmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra, bu terör eylemlerinin değiştirdiği yeni dünya için Beck, “terörize edilmiş dünya risk toplumu” (2002a, 9) ifadesini kullanır. Benzer şekilde Laqueur da küreselleşme ile birlikte ve özellikle 11 Eylül sonrasında terör eylemlerinin gerçekleştirilme şekli, yayılım alanı, örgütlenme pratikleri, propaganda imkânları ve sonuçları açısından “yeni” bir boyut kazandığını ifade etmiş ve her ne kadar karşıt argümanlar¹ bulunsa da “yeni terörizm” olarak adlandırılan bir döneme girildiğini savunmuştur (2000). Özellikle iletişim alanındaki gelişmeler, terör örgütleri için terör eylemlerini doğrudan deneyimlemeyen kitleler üzerinde korku yayma imkanı yaratmıştır. Bu durum, “korkunun küreselleşmesi” (Ahmed 2015, 547) ve “korkunun bulaşması” (Renard 2016, 4-6) gibi önemli toplumsal sorunları ortaya çıkarmıştır. Büyük metropollerde gerçekleştirilen bombalı saldırıların ortaya çıkardığı yeni dünyada tüm toplum kesimlerini saran ve onların gündelik pratiklerini etkisi altına alan bir terör korkusu egemen olmaya başlamıştır. Riskin, dolayısıyla da korkunun küreselleştiği bu radikal belirsizlik ortamı Beck’in ifadesiyle bireyselleşme ve güvensizliğin artırmasına yol açmakta (2006, 336) ve güvensizliği de küreselleştirmektedir (Mythen ve Walklate 2008, 223). “Terörizm olmaksızın terörizm tehdidi”nin (Howie 2005, 4) varlığının ortaya konulduğu çalışmalar, korku ve güvensizliğin küreselleştiğinin en bariz göstergeleridir.

Korku, algılanan risk ve güvensizlik duyguları tek başlarına bir terör olayının veya bir mağduriyet deneyiminin sonucu olarak ortaya çıkan duygular değildir. Nitekim korkunun bulaşması, küreselleşmesi iddialarının da ortaya koyduğu gibi korku ve sebep-sonuç ilişkisi içinde olduğu diğer duygular daha geniş ölçeklerde üretilmekte ve dolaşıma sokulmaktadır. Hem “yeni terörizm” (Laqueur 2000) olarak adlandırılan terör eylemlerinin toplumlarda can kaybından ziyade ses getirmeye, infial yaratmaya ve propaganda yürütmeye odaklı anlayışı hem de korkunun politik amaçlar için söylemsel olarak üretilip dolaşıma sokulması (Pain 2009, 469-74) kitle medyasını ve sosyal medyayı hayati bir araç hâline getirmektedir. Ancak kitle medyası ve sosyal med-

1 Ayrıntı için bkz. Duyvesteyn ve Malkki 2018, 50-7.

ya, imal edilmiş veya dışsal çeşitli tehlike ve risklere karşı korku ve güvensizlik duygusunu şekillendirmekten ibaret araçlar değillerdir. Özellikle son yıllarda çeşitli sosyal medya uygulamaları, bir tehlike ve güvensizlik anında müdahale ve dayanışma imkânı sağlayan çeşitli araçlar ve alanlar oluşturmak suretiyle bir anlamda kamusal hizmet gözeten uygulamalar geliştirmişlerdir. Bireylerin çeşitli acil durumlarda bir ağ üzerinden iletişim kurabilmelerini ve yardımlaşabilmelerini sağlayan bu uygulamalar, sosyal medya kullanıcılarının bazıları tarafından takdir ve kabul görürken diğer bazı kullanıcılar tarafından işlevsellikleri ve kullanım amaçları açısından sorgulanmaktadır.

Sosyal medyada kimlik inşası ve yeni riskler

Kimlikler, sabit ve değişmez olarak değil, anın ihtiyaçlarına göre yeniden kurulan yapılar olarak ele alındığında (Baştürk Akca 2007, vii), Facebook gibi sosyal ağların, kimliğin bu sabit olmayan yapısına uygun bir inşa alanı olarak ortaya çıktıkları ifade edilebilir. Kimliklerin, çevrimiçi veya çevrimdışı olduğu fark etmeksizin her ortamda yeniden inşa edilebilmeleri mümkün olmakla birlikte, kişiler kimlik üretimlerini buldukları ortamın normlarına uygun olarak gerçekleştirirler (Toprak vd. 2009, 104). İşte, Facebook doğası gereği kimliklerin anonim kal(a)madığı (Zhao, Grasmuck ve Martin 2008), yani bireyin çevrimdışı yaşantısında kimliğini oluşturan unsurları tamamıyla değiştirmesinin / gizlemesinin mümkün ol(a)madığı bir alan olarak bu unsurların idealize edilerek sunulmasını teşvik eden yapısal özelliklere sahiptir. Profil ve kapak fotoğrafı, paylaşılan metin, video gibi farklı biçimlerdeki her türlü içerik, bir şekilde bireyin kimliğine eklenen unsurlar hâline gelir. Paylaşımların beğenilme isteğiyle ilişkisi de dikkate alındığında (Tokgöz Şahoğlu 2013, 1050; Girgin 2018, 216), özenle seçilen fotoğraflar ve diğer paylaşımlar gösterişe dayalı bir kimlik inşası sürecini besleyebilmektedir. Toplumsal yaşamı *sahne önü* ve *sahne arkası* şeklinde ikiye ayrılan bir tiyatro sahnesine; bireyleri de sahne önünde birbirlerini etkilemeye yönelik performanslar sergileyen *aktörlere* benzeten Erving Goffman'ın dramaturjik yaklaşımına göre sosyal ağlardaki kişisel profil sayfaları da çevrimiçi yaşamın sahne önü olarak değerlendirilebilir (2012, 28).

Bugün dünya genelinde milyonlarca kullanıcıya sahip olan bu tür sosyal ağların ekonomi politığının nasıl işlediğine dair ufuk açıcı tartışmalar ortaya koyan Christian Fuchs, bu ağlar aracılığıyla sağlanan iletişimi, bu ağlarda harcanan zamanı ve kimlik inşası sürecinin bir parçası olarak yapılan paylaşımları ekonomi politik yaklaşımla ilişkili ve eleştirel olarak incelemektedir. Sözge-

limi, yazara göre ticari kaygıları olmayan bir sosyal medyadan söz etmek çok zordur çünkü Google veya Facebook gibi ortamlarda geçirilen zaman, internet kullanıcılarının, yani sermaye tarafından sömürülen emekçilerin, karşılığı ödenmemiş çalışma zamanlarına tekabül eden bir artı emek zamanıdır (Fuchs 2016, 150-51). Bu bakış açısına göre görünürde ücretsiz olan ağların maddi karşılığı, kullanıcıların ağ üzerinde harcadıkları zaman, yaptıkları paylaşımlar ve böylece reklam verenlere sunulan kullanıcı bilgileriyle zaten alınmaktadır. İşte, özellikle iletişim anlamında insanlara sunduğu kolaylıklar bir kenara koyulduğunda, internet ve sosyal medya, ticari kaygılarla kullanıcı bilgilerinin sunulduğu, sıradan internet kullanıcılarına ait kişisel enformasyonun ortalara döküldüğü (Bozkurt 2000), gözetimin ve gözetleme pratiklerinin üst düzeye ulaştığı ve böylece toplumsal denetimin en güçlü mekanizması hâline geldiği (Dolgun 2011, 223-24) ortamlar olmaları dolayısıyla Beck'in ifade ettiği gibi etkileri uzun zamana yayılan, öngörülemeyen ve sonuçlarının telafi edilmesi mümkün olmayan risklerin odağında yer almaktadır (2006). 2014 yılında, Facebook ve Cambridge Analytica şirketi arasında yaşanan olaylar bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, ulus devletlerin de Facebook, Twitter gibi ağları egemenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılayarak buna yönelik önlemler geliştirmeleri de dikkate değerdir (Yerlikaya 2018). Çevrimiçinde karşılaşılan riskler burada kısaca ifade edilenlerden çok daha fazladır ve kullanıcıları tehdit eden riskler yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik özelliklere göre değişebilmektedir. Örneğin, çocuklar ve ergenler daha çok pornografik içeriklerle yaşlılar ise dolandırıcılık şebekeleriyle karşı karşı gelebilmekte; medya okuryazarlığının düşüklüğü yalan/sahte haberlerin yayılımıyla tüm gruplardaki kullanıcıları tehdit edebilmektedir.

İşte bu çalışmada, aşağıda ayrıntılı olarak verilecek *Safety Check* uygulaması, sosyal ağların genel doğası ile uyumlu bir şekilde salt bir haberleşme, yardımlaşma aracı olarak değil bir varlık gösterme ve kimlik inşa etme aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda, içeriği ve ortaya konuş amacıyla bağlantılı olarak uygulamanın bireylerdeki risk algısını arttırma, korku ve güvensizlik duygularını tetikleme yönünde nasıl bir rol oynadığının anlaşılması amaçlanmaktadır.

Doğal afetlerden terör saldırılarına *Safety Check* uygulamasının tarihi

Misyonunu “kişilere bir topluluk yaratabilme ve bir araya gelebilme gücü verebilmek” olarak ifade eden Facebook (Facebook t.y.a), kurulduğu tarihten

günümüze, artan kullanıcı sayısına paralel olarak farklı uygulamaları ve yenilikleri devreye sokmaktadır. Bunlardan bazıları arasında sayılabilecek olan *Facebook Wall* (2004), *Facebook Photos* (2005), *Facebook Chat* (2008), *Like button* (2009) uygulamaları, yine Facebook'un misyonunda belirtildiği üzere, kullanıcılarının birbirleriyle daha çok bağlantıda kalmasını sağlayarak, sosyalleşme ve kimlik inşası süreçlerini, çevrimiçi ve çevrimdışı yaşamın sınırlarını giderek daha fazla belirsizleştirecek şekilde farklı boyutlardan beslenmiştir.

Araştırmanın kapsamında yer alan Safety Check uygulaması ise 2014 yılında, doğal afetler dikkate alınarak geliştirilen bir Facebook uygulamasıdır. Fakat 13 Kasım 2015 tarihinde, Paris'teki Fransa Stadyumu'nda gerçekleştirilen silahlı ve bombalı terör saldırılarından sonra, söz konusu uygulama ilk kez bir doğal afet haricinde hayata geçirilmiştir. Mark Zuckerberg, 15 Kasım 2015 tarihinde, resmî Facebook hesabında konuyla ilgili yaptığı açıklama yazısında, politikaları gereğince sadece doğal afetler için devreye soktukları Safety Check uygulamasını, yeni aldıkları bir kararla insanların doğrudan neden olduğu felaketler için de etkinleştirdiklerini belirtmiştir (Zuckerberg 2015).

Bu tarihten itibaren, deprem, kasırga veya sel gibi doğal afetler ile terör saldırıları da dahil olmak üzere, insanların tehlikede olabileceği herhangi bir olay meydana geldiğinde, küresel bir bildirim ajansının Facebook'u uyarmasıyla uygulama etkinleştirilmektedir. Kullanıcıların, profillerinde belirttikleri şehir bilgisi, mevcut konumları veya konumlarını gösteren diğer işaretler dikkate alınarak olaydan etkilenen bölgede olup olmadıkları tespit edilir ve güvende olduklarını bildirmeleri için kendilerine bir davet gönderilir. Etkilenen bölgede olmayan veya bu bilgiyi paylaşmak istemeyen kullanıcılar "Beni Kapsamıyor" seçeneğini işaretleyebilirler. Bir başkasının güvende olup olmadığını merak eden kullanıcılar ise "Kriz Yardım Merkezi" menüsünden "Güvende Olduğu Bildirildi" veya "Beni Kapsamıyor" seçeneğini işaretleyen arkadaşlarının isimlerine ulaşabilirler (Facebook t.y.b).

Söz konusu bu uygulama, terör saldırılarıyla ilişkili olarak Türkiye'de ilk kez, 17 Şubat 2016 tarihinde Ankara'da, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait servis araçlarına yönelik bombalı terör saldırısı sonrası etkinleştirilmiştir. Daha sonra ise 3 Mart 2016 tarihindeki Ankara Kızılay'daki bombalı terör, 29 Haziran 2016 tarihindeki İstanbul Atatürk Havalimanı'ndaki bombalı ve silahlı terör ve 11 Aralık 2016'da İstanbul Maçka Parkı yakınlarındaki bombalı terör saldırılarında devreye sokulmuştur.

Yöntem

Safety Check uygulamasının kullanımı hem uygulamanın etkin duruma getirildiği olay ve coğrafyalar hem de uygulamanın işlevselliği açısından pek çok platformda sorgulanmış ve uygulamanın amacına hizmet edip etmediği yönünde birtakım sorular gündeme gelmeye başlamıştır. Bir hizmetin nasıl algılandığı; onun kullanım şekli, pratikleri ve ortaya koymayı amaçladığı sonuçlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu sebeple bu araştırma ile Facebook'un Türkiye'de de terör saldırıları için devreye soktuğu bu uygulamanın kullanımına ilişkin algı ve düşüncelerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla araştırma, uygulamanın kullanım gerekçelerini, kullanımlara ilişkin tutumları, bireylerde uyandırdığı duygu ve tepkileri ile son kertede uygulamanın ne ölçüde işlevsel bulunduğunu ortaya koymaya çalışacaktır.

Bu amaç çerçevesinde daha geniş bir veriye ulaşmak açısından görüşme yöntemi ve metin analiz tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler, 23-56 yaş aralığındaki 6 kadın ve 4 erkek Facebook kullanıcısı ile 2018-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Safety Check uygulamasını kullanan ve kullanmayan katılımcılar için farklı soru formları hazırlanmıştır.

Görüşme gerçekleştirilen bireyler üç gruba ayrılmaktadır. Birinci grup, Safety Check uygulamasının etkin hâle getirildiği terör saldırılarından en az birini deneyimleyen ancak uygulamayı kullanmayan (4 kişi) bireylerden oluşmaktadır. İkinci grup, bir terör saldırısını doğrudan deneyimlemediği hâlde uygulamayı kullanan (2 kişi) bireylerden oluşmaktadır. Son grup ise bu türden bir terör saldırısını hem deneyimlemeyen hem de böyle bir bildirimde bulunmayan bireyleri (4 kişi) kapsamaktadır. Bir terör deneyimi yaşamadığı gibi bildirimde de bulunmayanların çalışma kapsamına alınmasının nedeni, toplumun daha geniş bir kısmını oluşturan bu bireylerin bu türden paylaşımlara yaklaşımlarını ortaya koymaktır.

Araştırmada, görüşmelerden elde edilen verilerle ilgili tartışmaların güçlendirilmesi ve veri zenginliğinin sağlanması amacıyla bir diğer veri toplama aracı olarak metin analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Bu bağlamda, önemli tartışma platformlarından olması, farklı mesajları barındırması ve ayrıca konuya ilişkin neredeyse tek başlık açılmış yer olması nedeniyle inceleme sahası olarak Ekşi Sözlük seçilmiştir. Ekşi Sözlük'te Türkiye'deki terör olayları sonrası Safety Check uygulamasının aktif hâle getirilmesi ile ilgili olarak "facebook güvenlik durumu kontrolü" ve "28 haziran 2016 facebook'un güvende mi-

sin sorusu” olmak üzere iki başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar altında toplam 167 entry vardır. Araştırma, bu entrylerin girildiği 2015-2016 tarihlerinden 3 yıl sonra gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada, bir literatürden hareketle verilerin sınıflandırılmasına gidilmemiş, sahadan hareketle kategoriler oluşturulmuş ve değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma gömülü teorik perspektifin (Glaser ve Strauss 2017) benimsendiği bir araştırmadır. 167 entry “kağıt-kalem” tekniği ile temel kodlarına ayrılmış (Attride-Sterling 2001, 388-89) ve bu aşamada Safety Check uygulamasına ilişkin görüşleri niteleyen 89 koda ulaşılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda ise 128 kod çıkarılmıştır. Bu kodların tamamı, benzer hususları bir araya getiren temel kavramlar altında sıralanarak (Attride-Sterling 2001, 389) 10 kategoriye ulaşılmıştır. Bu kategoriler; gösterişçi davranış sergileme, trende uyma, güvenli kimlik inşası, kriz haberleşme aracı, korkuyu arttırma, güvensizlik ve risk yaratma, duyarsızlaştırma ve sıradanlaştırma, doğrudan iletişim tercihi, anın koşulları ve utanma/ön plana çıkmak istememe şeklindedir. Son olarak ise bu kategoriler benzerlikleri açısından Safety Check’in kullanımına bakış açıları, Safety Check ve tetiklediği duygular ve bildirimde bulunmama gerekçeleri olmak üzere temel 3 tema altında bir araya getirilmiştir.

Safety Check kullanımına bakış açıları

Görüşmeler ve metin analizi sonucunda elde edilen temalar; uygulamanın kullanımına ilişkin bakış açıları, uygulamanın kullanımının ortaya çıkardığı duygular ile uygulamanın kullanılmama gerekçeleri şeklindedir.

Bu başlık altında güvenlik durumu bildiriminin kullanımına yönelik bakış açıları; gösterişçi davranış, trende uyma, paylaşımın kullanıcılarda uyandırdığı güvenlik algısı, uygulamanın Facebook’taki kimlik inşası süreçlerine ve terör olayları sırasında haberleşmeyi sağlamasına yaptığı katkı şeklinde sıralanmıştır.

Gösterişçi bir davranış olarak Safety Check: Krizi fırsata çevirme

Görüşme gerçekleştirilen bireylerin bir kısmı, Safety Check uygulamasını kullanarak güvende olduğunu bildirmenin gereksiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bireyler, Safety Check uygulamasını etkin hâle getiren kullanıcıların sosyal medya üzerinden kendilerini sorumluluk sahibi bireylermiş gibi sunduklarını, bir nevi krizi fırsata çevirerek bu uygulamayı bir gösteriş aracı olarak kullandıklarını dile getirmişlerdir:

Ya ben kullanmadım ama benim adıma insanlar paylaşmıştı, güvendesin falan filan diye. Bana da çok saçma geldi ya. Yani bunlar krizi fırsata çevirme zihniyetinin bi ürünü olarak düşünüyorum. Çok merak eden karşısındakini arayıp **soruyodu zaten**. (...) Biz iyiyiz bakın. Sosyal sorumluluğumuz var. (...) Şekilsel **bi** şey olarak düşünüyorum. (Erkek 1, 30).²

Aynı şekilde, Ekşi Sözlük yazarları arasında da güvenlik bildirim kullanımının bir şova dönüştürüldüğü; güvenliğe ilişkin bilgi vermenin değil paylaşım yapmanın esas amaç hâline geldiği görüşünde olanlar vardır:

bence biraz şov yani seni merak edenler zaten onu paylassanda paylasmasan da seni arayıp bilgi alacaklar (kazan12, 14.03.2016).

her ne kadar masum bir amaca hizmet ediyor gibi gözükse de aslında **insanları daha çok paylaşım yaptırmaya yönelik, özünde bencillik yatan uygulama** (rocknrogue, 30.06.2016).

Goffman'ın dramaturjik yaklaşımına göre her gün milyonlarca paylaşım yapıldığı Facebook, kullanıcıların birbirlerini etkilemeye yönelik performanslarını sergiledikleri bir *sahne önü* olarak değerlendirilebilir (2012, 28). Nitekim yukarıdaki ifadelerde, bu uygulamanın bir gösteriş aracı olarak kullanıldığı, "ben sorumluluk sahibi bir bireyim" mesajı verilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla Safety Check bazı katılımcılar ve Ekşi Sözlük yazarları nezdinde kullanıcıların performanslarına ve esas olarak kimlik inşa etmelerine katkı sağlayan sıradan bir Facebook uygulaması gibi işlev görmektedir. Bu sebeple kullanıcılar, bu türden sosyal medya uygulamaları yerine, iletişimin doğrudan ve bilindik yollarla sağlanmasının önemine ve sahiciliğine vurgu yapmaktadırlar. Facebook'taki bir uygulama aracılığıyla bireylere güvende olup olmadıklarını sormak veya onlardan güvende olduklarına dair bir bildirim beklemek samimiyetsizlik olarak görülmekte, bu sebeple Safety Check gösterişçi bir davranış aracı olarak nitelendirilmektedir. Facebook günümüzde yaygın bir iletişim aracı olarak kullanılıyor olsa da bireylerin güvenliğiyle ilgili hassas bir konuda, üstelik bir terör eyleminden sonra, sanal iletişimin tercih edilmesi bir yapmacıklık olarak değerlendirilmektedir. Daha açık bir ifadeyle Safety Check araç içinde bir araç olarak görülmekte, yaşamın güvenliğiyle ilgili konularda iletişimin bu derece dolaylı yollarla sağlanması eleştirilmektedir.

•••

2 Alıntılardaki vurgular makalenin yazarlarına aittir. Bu vurguların amacı, analiz sonucunda ulaşılan temaları en iyi ifade eden sözcük veya cümleleri öne çıkarmaktır. Görüşme gerçekleştirilen katılımcılar numaralandırılarak isimlendirilmiştir.

Trende uyma aracı olarak Safety Check

Güvenlik bildirimini kullanan ve kullanmayan bireyler, uygulamanın başkaları tarafından kullanılması sonucu bu türden paylaşımların sıklıkla haber kaynağına düşmesine, Facebook'un bu bildirimini yanıtlamaları noktasında kullanıcıları uyarmasına ve bu durumun kullanıcılarda yarattığı motivasyona dikkati çekmişlerdir:

Havaalanı saldırısı oldu, onda da yaptım. Çünkü **o dönem başka bi furyaydı, o trende bi takılma şeyi var.** (...) Başkalarının da etkisi var tabii ki. (...) Hani bi kaç tanesinin dışardan güvende miyim değil miyim diye bilgilendirme aldım. **Onun üzerine paylaşımda bulundum yani.** Orda bişey hâli var motivasyon olarak yani. (...) **Herkes güvendeyim güvendeyim yapıyor.** O zaten çok şeydi işte. Fransa'da da patlama olmuştu, onda da kullanmıştı Facebook. Fransız bi kızda da görmüştüm bildirimini. **Görmek, ondan etkilenmek, ben de güvendeyimi bildirmek en azından** (Erkek 2, 35).

Görüşme verileri, güvenlik bildirimini kullanımında başkalarından göerek etkilenme ve genele dahil olma isteğinin önemli bir belirleyen olduğunu ortaya koymaktadır. Bu gibi sosyal ağların doğasına uygun, kullanıcıların farkında olarak ya da olmadan, doğal bir dürtüyle bir bildirimde bulunma, güvende olduklarını paylaşma akımına kapıldıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla güvende olduğunu paylaşma durumu sanki bir furya hâline gelmektedir. Böylece, güvenlik bildiriminde bulunanlar veyahut başkalarının güvenlik bildirimlerini sorgulayanlar, toplumsal bir olay sonrası sosyal medya ortamlarında gündem hâline gelen bir etkinliğe dâhil olmakta, bir nevi trende uyum sağlamaktadırlar.

Bir terör saldırısını doğrudan deneyimlemiş olan bireyler de bu güvenlik bildiriminin etkin hâle getirilmesini trende uymak olarak görmekte ve bu bildirim çok da önemsenmeden yapıldığını düşünmektedirler. Bu bireyler tarafından asıl vurgulanan husus, güvenlik bildiriminin böyle bir terör saldırısına doğrudan maruz kalmayan ve gerçek manada bir güvensizlik içinde bulunmayan, belki de böyle bir ihtimali hiç taşımayan kişiler tarafından kullanıldığıdır. Bu bireyler, deneyimledikleri olayın vehametine dikkat çekmiş ve bu türden bir olayı deneyimlemiş olanların, böylesi bir paylaşımı yapmaya fırsat bulamayabileceğini ifade etmişlerdir. Bu uygulamaların çoğunlukla terör saldırısının gerçekleştiği mekânın/bölgenin daha dışında yer alan, bu uygulamaya erişim kolaylığı ve rahatlığı içinde olan bireyler tarafından kullanıldığını kendi yakın çevrelerinden de örnekler vererek vurgulamaktadırlar:

Çok önemsemeden de yaptığını düşünüyorum ben bunu insanların. Çünkü o alanda olan çoğu insanın veya çevremdeki insanın ben bu uygulamayı kullandığını görmedim mesela. **Daha çok o alanda olmayan ne bileyim, o olay Kızılay'da yaşandı daha çok ne bileyim Polatlı'da yaşayan biri kullandı.** Çünkü o olayı birebir yaşayınca o an çok daha farklı şeyler düşünüyorsun, kendini düşünmüyorsun direkt (Erkek 3, 24).

Bildirenler de zaten baktığım kadarıyla orda olmayan insanlardı. Mesela İstanbul'daki insan da bildirmiş ama Ankara'da değildi zaten. **Bence sadece orda bulunmayan insanların çevresindekiler bunu yaptılar çünkü** o sırada onu kullanıyorlardı, işte haberleri izliyorlardı. Birden kolaylıkla erişebildiler ve işte **ben güvendeyim diyebildiler** bence (Kadın 4, 23).

her ne kadar oradan tesadüfen geçmekte olanlar da zarar görse de; bu, hedefi askeri servis araçları olan bir saldırıydı. doğrudan hedef içindeki askeri personeldi, servisi kullanan sivil personel de saldırının hedefi oldu. bu iki gruptan da kurtulan tanıdıklarım var. ama ben onların değil alakasız bir semtte evinde oturmakta olanların "güvende" olduğu bilgisini alıyorum. (cinbiber, 18.02.2016)

Dil-güvenlik ilişkisi ve güvenli bir kimliğin inşasında Safety Check

Güvenlik bildirimini paylaşan ve paylaşmayan katılımcıların vurguladıkları önemli hususlardan biri de kimlik inşasına ilişkindir. Bir terör saldırısını deneyimlemiş katılımcılardan birine göre hiç terör deneyimi yaşamamış olmasına rağmen güvende olduğunu bildirenler, bu uygulamayı kullanarak bir gruba dâhil olma isteklerini karşılamaktadır:

Ben İstanbul'dayım ama yine de güvendeyim (!!!) Sosyal medyada şöyle bişey var ya, **ben orada bulundum veya bulunmadım demek, kendini bir grubun içinde var etmek.** Onun için yapıyor bence, onun dışında bir amacı olduğunu zannetmiyorum (Kadın 4, 23).

Bu görüşme ve benzer ifadeler üzerinden varılan sonuç, doğrudan terör deneyimi yaşayanların ve bu acıya doğrudan tanıklık edenlerin güvenlik bildirimini paylaşmaktan rahatsızlık duymaları; terörü doğrudan deneyimlememiş olanların ise sosyal medya yoluyla bu acıya ortak olmaya çalışmalarıdır. Bir terör saldırısını doğrudan deneyimlemeyenlerin yapmış olduğu paylaşımlar, "acıyı paylaşmak" davranışı üzerinden gerçekleştirilen kendi benliğini ortaya koyma isteğiyle de ilişkilendirilmiştir:

Aslında biraz daha **kendini birey olarak var edebilme**, birey olarak **toplumun içinde yer edinebilme çabası** olarak görüyorum bunu. (...) Paylaşımı yapınca kendini şey zannediyor, işte aa ben toplumsal bir olaya katılmış bulundum, **ger-**

çekten ben varım, bişeylerle etkileşimim var diye düşünüyorlar. (...) Görmeyen insanlar, orda değildim ama o acıyı bi şekilde paylaşmış olayım, ben de bak güvendeyim (Kadın 4, 23).

Kimlik inşasıyla ilgili bir diğer husus ise “ben” vurgusu üzerinedir. Görüşülen bireylerden biri, “ben güvendeyim” vurgusuna dikkati çekmekte, böylesi bir toplumsal olayın, birtakım bireylerin şahsında, kişisel bir güvenlik probleminde dönüştürüldüğünü ifade etmektedir. Güvenlik-güvensizlik vurguları üzerinden kendi güvenliğini ön plana çıkartma dürtüsü, kendi varlığını teyit etme şekli olarak yorumlanmaktadır:

Evet, “**BEN**” varım. (...) “**Ben güvendeyim...**” zaten senin güvenliğini merak eden insanlar seni arayıp ulaşabilirler. Sen tek tek herkese ben güvendeyim demezsin yani. Ya da ordan paylaşınca herkes ordan mı görüyor yani. O mu ya?! **Hayatımızın merkezi Facebook mu yani?!** (Kadın 5, 42).

fırsat kolluyor herifler kendilerini bir seyin merkezine koyabilmek için. neymis efendim ucağı varmış 3 hafta sonra ataturkten kalkiyomus, yok neymis saldırıda o da olabilirmiş (zott, 29.06.2016).

Yukarıdaki ifadelere göre ise güvenlik bildirimimin paylaşımıyla kimlik, yaşanmış bir olay üzerinden görselleştirilerek pekiştirilmekte, ilgi toplanmaya çalışılmakta ve “ben” duygusu ön plana çıkarılmaktadır.

Böyle her gördüğüne atlayan tipler olur ya, Facebook’ta yaşarlar yani. Öyle bir şey olduğu için çok da kaale almadım açıkçası. (...) Benim için şeyden farksız aslında: hani “ben şurdayım”, “yerini bildirdi”. Yani, ondan farksız yani (Kadın 5, 42).

Yukarıdaki görüşme verisi, “ben”in varlığına ve önemine gönderme olarak okunan bu paylaşımların, aynı zamanda Facebook’taki sıradan paylaşım pratiklerinin bir parçası olarak yorumlandığını göstermektedir. Katılımcı, bu türden paylaşımların büyük oranda hâlihazırda “Facebook’ta yaşayan” ve orayı hayatının merkezi olarak görüp sürekli birtakım bildirimlerde bulunan bireyler tarafından yapıldığını savunmaktadır. Bu sava göre çeşitli durum ve olayları paylaşma pratiği olan bazı kullanıcılar, Safety Check uygulamasını yine aynı dürtüyle bu uygulamaya özel bir önem atfetmeden kullanmaktadır. Bu bulguya yalnızca görüşmelerde değil gerçekleştirilen metin analizinde de oldukça sık rastlanmıştır:

yakında birileri patlama mahalinde check in de yaparsa sasirmam (mauricio el rosencof, 18.02.2016).

listemdeki beyaz türkler tarafından aciliyetle cevabı verilmiş ___³ (*şey*). yarın sabah facebook paylaşımlarına brunch fotoğraflarıyla devam ederler (ayrikotu, 29.06.2016).

‘Güvendeyim’ paylaşımıyla ilgili olarak görüşme verilerinde karşılaşılan bir diğer vurgu ise dil ile güvenlik arasındaki ilişki üzerinedir. Bir terör saldırısını deneyimlemediği hâlde kendisine gönderilen bildirim cevaplayan ve “güvendeyim” paylaşımı yapan kişilerden biri, güvenlik algısının dil dolayısıyla şekillendiğini, güvende veya güvensiz hissetmenin bunun dile getirilmesinden etkilendiğini ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle Facebook’ta yapılan “güvendeyim” paylaşımı, bireye sanal gerçeklikte güvenli bir kimlik inşa etmekte, beraberinde fizik gerçeklikte de bireyin kendine güvenli bir yer bulmasını sağlamaktadır. Bu durum, Goffman’ın yukarıda bahsettiğimiz dramaturjik yaklaşımıyla da uyumludur. Goffman’a göre aktörlerin sahne önünde oynadıkları roller, *olmak istenen asıl hâli* yansıttığı için daha gerçekdir ve zamanla da kişiliğin bir parçası hâline gelerek hakikate dönüşmektedir (Goffman 1953, akt. Goffman 2012, 31).

Güvende olduğunu hissetmekle bildirmek çok birbirini besleyen bi şey heralde. Ben güvende hissettiğim zaman, güvende olduğumu da dillendirdiğim zaman da güvende hissediyorum. Bunlar dille çok bağlantılı şeyler. Mesela son bir buçuk iki yıldır yaşadığımız şeyler, güvenlik kaygım arttı benim kişisel olarak. Şimdi mesela diline de yansıyor bu, onu görüyorsun. **Güvende değilim dediğin zaman, güvende olmadığını da hissediyorsun diye düşünüyorum.** (...) Bu şeyle de alakalı olabilir, facebookta bi kimlik inşa ediyosun gerçek değil, inşa ediyorsun ama bi gerçekliğin oluyor senin. Belki de bununla da bağlantı kurulacak bi yanı var. Güvende bi kimlik inşa ediyor facebookta ve böylelikle gerçek hayatta da kendine güvenli bir yer buluyor belki de (Erkek 2, 35).

Bunu yapanların hangi bilinçle yaptığına gelecek olursak **herkes herhâlde güvende hissediyor bu şekilde kendini** veya güvende olduğunu bildirmek istiyor. Belki öyle bir etkisi var (Erkek 3, 24).

Ancak sosyal ağlarda inşa edilen ve sergilenen bu “güvenli kimlik”, görüşme gerçekleştirilen bireylerden bir kısmı tarafından güvenliğin değil aksine güvensizlik içinde bulunmanın bir göstergesi olarak okunmaktadır. Güvenliğin dil üzerinden inşa edilmesi süreci, bazı bireyler nezdinde de güvensizliğin inşa edilmesi şeklinde tezahür etmektedir. Aşağıda görüşüne yer

•••

3 Uzun alt çizginin kullanıldığı yerler, kaba ve küfürlü içeriklere işaret etmektedir. Söz konusu içeriklerin yerine, bazı yerlerde, parantez içindeki uygun ifadeler verilmiştir.

verilen katılımcıya göre bireyler “güvendeyim” paylaşımını kendilerini iyi hissetmek amacıyla yapmaktadır ve bu kişiler esasen güvende olmadıklarının farkındadırlar:

Bir insanın orda ben güvendeyim demesi aslında onun güvende olduğunu göstermiyor benim için. (...) Sadece insanlar **kendilerini iyi hissetmek istiyorlar ve böyle bir şey sunulduğunda bunu kullandıklarında da kendilerini iyi hissetmiş oluyorlar sadece. Yani kendini güvende görmek istediği için onu kullanıyor**, ama aslında olmadığını biliyor (Kadın 4, 23).

Sosyal medyada güvenliğin veya güvensizliğin dil üzerinden inşa edilmesi süreci, sanal ve fizik gerçekliği belirleyen sınırların günümüzde nasıl belirsizleştiğinin de göstergesidir. Nitekim Facebook ve benzeri sosyal medya ortamlarındaki kimlik inşası süreçlerinin bu denli önemsenmesinin nedeni de yine her iki gerçeklik düzleminin giderek daha fazla iç içe geçmesi, birbirini beslemesi ve etkilemesidir. Facebook’ta daha fazla kişi tarafından beğenilmenin ve onaylanmanın kullanıcılarda hissettirdiği hoş duygular veya tam tersi nefret söylemine maruz kalmanın hissettirdiği öfke duyguları ne kadar gerçekse ve bu duyguların bireylerin gündelik yaşamlarına sirayet etme gücü varsa; “*güvende olup olmadığını bildir*”, “*güvende olduğu bildirildi*” veya “*arkadaşlarına güvende olup olmadıklarını sor*” şeklindeki yazılı içeriklerle karşılaşmakla uyanan korku duygusunun ve beraberinde gelen güvenlik/güvensizlik hissinin de bir o kadar gerçek olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Kriz haberleşmesinin yeni aracı Safety Check

Safety Check uygulamasının kullanılmasına ilişkin bir diğer bakış açısı; gösterişçi davranış, trende uyma, kendini bir başka ortamda var etme pratiklerinden farklı bir biçimde söz konusu uygulamanın temel işlevine, yani geliştiriliş amacına uygun olarak haberleşme amacıyla kullanıldığı yönündedir. Safety Check’in haberdar olma-etme, iletişim kurma anlamındaki işlevselliğine dikkati çeken katılımcılardan biri, uygulamayı kendisi kullanmadığı ve uygulamanın dezavantajlarının da olduğunu belirttiği hâlde, yurt dışında yaşayan ve yalnızca sosyal medya üzerinden iletişim kurduğu arkadaşlarının güvenliği konusundaki endişelerinin giderilmesi noktasında uygulamanın etkili ve işlevsel olduğunu ifade etmiştir:

Mesela (...) yabancı arkadaşlarımdan bahsediyorum, çok sıklıkla iletişim kurduğum insanlar olmadığı için veya o an o sene Paris’te bile yaşadığını bilmediğim için yani böyle bir olay olmuş ve bu arkadaş vefat etmemiş diye haberdar olabiliyorum (Kadın 6, 33).

Bir terör saldırısını doğrudan deneyimlemediği hâlde uygulamayı etkin hâle getirmiş olan bir diğer katılımcı da uygulamanın iletişim kurma noktasındaki işlevselliğine dikkati çekmiştir. Bu katılımcı, kendisinin başlangıçta “güvendeyim” bildirimini yapmadığını ancak bir arkadaşının kendisini merak ettiğini söylemesi üzerine bu bildirim kullanma ve çevresini güvenliğine dair haberdar etme gereği hissettiğini ifade etmiştir:

İşte Maltalı bi arkadaşım, (...) iyi misin? Bildirimini şey yapmadın, söylemedin, merak ettim demişti mesela. Onun üzerine yapmışlığım da var yani. O şekilde kullandım yani (Erkek 2, 35).

Güvenlik endişesinden dolayı kendisi ile sürekli iletişim kurulması sonucu bildirim paylaşmaya karar verme durumuna Ekşi Sözlük kullanıcılarında da rastlanmıştır:

doğru uygulamadır, her ay en az iki defa dış hatları kullan biri olarak dün akşam sayısız telefon aldım, facebook da bunu duyurarak insanların yüreyine su serptim(webya, 29.06.2016).

Sözlükte, çok sayıda kullanıcı güvenlik bildiriminin sosyal medya üzerinden yapılmasını eleştirmektedir. Bu eleştirilere tepki olarak ise fiziksel ve duygusal mesafenin söz konusu olduğu durumlarda uygulamanın işlevsel olduğuna dikkat çekilmiştir. Entrylerde göze çarpan temel vurgu, yurtdışı gibi uzak bir mesafede bulunulması veyahut çok yakın iletişim içinde olunulmasından kaynaklı, telefonla iletişim kurul(a)mayan bireylerin can güvenliğinden emin olma isteğidir:

benim facebooktaki arkadaşlarımın çoğu yurtdışından ve her an her saniye konuştuğum insanlar değil. abim diyebileceğim çok ama çok yakın bir insan teee ___ brezilyada. bir başkası amerikada. şimdi bu adamlar benim an be an evde ___ mi yoksa havalimanında olup olmadığını ne bilsin? telefonla aramaları çok mu mümkün? tek bir safe işareti ile hepsini bilgilendiriyorum ve konu kapanıyor, akıllarındaki “acaba”yı siliyorum (altering lives, 29.06.2016).

bak güzel kardeşim yakın gördüğün kişileri ararsın zaten böyle saçma sapan ‘ulan dur facebook’a gireyim de iyimiymiş’ diye bakmazsın zaten. lakin yakın çevren dışında da görüşmüş selamlaşmış olduğun insanlar yok mu hiç? onların iyi olduğunu bilmek bir nebze iyi hissettirmez mi seni? (parcalıkapan, 18.02.2016).

Aynı şekilde bir başka katılımcı da terör saldırısının gerçekleştiği günlerde Atatürk Havalimanı’nı kullandığı için yakınlarını güvenliği noktasında rahatlatmak amacıyla uygulamayı etkin hâle getirdiğine dikkat çekmiştir. Bu

noktada dikkati çeken bir diğer husus, daha önceki görüşme verilerinde de görüldüğü gibi başkalarından görerek paylaşımında bulunma yani bir etkilenme durumunun varlığıdır:

Çok sayıda tanıdığım eş ve dostum yurt dışına çıktığını biliyordu. Polonya'dan fotoğraf paylaşmıştım. Kimse merak etmesin diye paylaştım. Çünkü patlamadan 24 saat sonra havaalanına uçağımız iniş yapacaktı. (...) Başkalarını gördükten sonra paylaşmaya karar verdim (Erkek 7, 56).

Yukarıdaki katılımcının ifadelerinde dikkat çeken bir husus da Facebook'un hâlihazırda sıklıkla kullanılan uygulamalarından biri olan fotoğraf paylaşımının, yine aynı işlevsellikle yani terör saldırısının olduğu bölgede bulunan veya bulunma ihtimali olan bireylerin yakınlarını haberdar etme amacıyla kullanılmasıdır. Bu noktada, Facebook'un güvenlik bildirimini uygulamasının, bir afet veya terör saldırısı sonrasında, kullanıcıların güvende oldukları paylaşımlarına yarayan yegâne araç olarak algılanmadığı da anlaşılabilir. Nitekim, Facebook gibi sosyal medya ortamlarının birincil kullanım amaçları ve bizzat kendi ağızlarından açıkladıkları misyonları, insanların birbirleriyle daha kolay iletişim kurmalarını sağlamaktır. Dolayısıyla bireylerin güvende olduklarını bildirme veya yakınlarının güvende olup olmadığını öğrenme istekleri söz konusu sosyal medya ortamının farklı uygulamaları ile de karşılanmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerde öne çıkan hususlar dikkate alındığında, Safety Check uygulamasının asıl işlevinin yani güvenliğe ilişkin bilgi verme amacının, gündelik yaşamlarında birbirleriyle sık iletişim kurmayan ve/veya birbirlerinin yaşamından haberdar olmaları yalnızca sosyal medyadaki arkadaşlıklarına bağlı olan, daha açık bir ifadeyle görece uzak ilişkileri olan bireylerin haberleşmesinde ve güvenliğe ilişkin tereddüt ile kaygılarının giderilmesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Çünkü bireyler, genellikle görece daha yakın ilişki içerisinde oldukları kişileri doğrudan iletişim kanalları aracılığıyla bilgilendirme eğilimine sahiptirler.

Safety Check ve tetiklediği duygular

Elde edilen veriler, güvenlik bildirimini uygulamasının bireylerde üç temel duyguyu tetiklediğini ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki hem uygulamanın kendisinin hem de paylaşımının korku duygusunu arttırdığı, ikincisi genel bir güvensizlik ve risk algısı yarattığı ve sonuncusu ise terör olaylarına karşı bir duyarsızlaşma yarattığı yönündedir.

Korkuyu arttırma

Görüşmelerden elde edilen veriler, Safety Check uygulamasının bazı bireylerde korkuyu tetiklediğini ortaya koymaktadır. Görüşmeler korku duygunun, uygulamaya ilişkin iki faktör ile tetiklendiğini göstermektedir. Bunlardan birincisi doğrudan Safety Check uygulamasının kendisi, diğeri ise bu uygulamanın diğeri tarafından sık paylaşılmasıdır. Nitekim görüşülen bireylerin bazıları, uygulamanın bir terör olayının habercisi olduğunu, bu sebeple korkuyu büyüttüğünü ve bu uygulamayla bilinçli olarak bir korku psikolojisi yaratılmaya çalışıldığını belirtmektedir:

(...) **korkuyu büyüttüğünü** ve normalleştirdiğini düşünüyorum bu uygulamanın. (...) Belki de medya gücünü, sosyal medya gücünü elinde bulunduran insanların bilinçli olarak yaptığı bir **korku psikolojisi yaymaya çalıştıkları** bir uygulama bile olabilir bu (Kadın 6, 33).

Gelen bildirimler bir yerlerde bir patlama ya da terör olayı olduğunun habercisi olduğu için öncelikle panikliyorum ve güvensiz hissediyorum (Kadın 8, 30).

Uygulamanın kendisinden ziyade güvenlik bildiriminin kullanıcılar tarafından paylaşılmasının korkuyu arttırdığını gösteren veriler de mevcuttur. Ayrıca katılımcılardan bir tanesi, kendi yapmış olduğu güvenlik bildirimini paylaşımının korkuyu arttırdığını farkettiğini, bu sebeple de yaptığı paylaşımından pişman olduğunu belirtmiştir:

Bugün olsa aynı paylaşımı yapmazdım. Çünkü korkuyu arttırıyor. Paylaşımından sonra çok sayıda kişi arayıp noldu falan diye sorunca pişman oldum. Anladım ki insanları daha çok korkuttum (Erkek 7, 56).

Safety Check gibi bir uygulamanın varlığının yanı sıra etkin kullanımının da korkuyu arttırdığı yönündeki düşünceler literatür tarafından desteklenmektedir. Gerbner ve Gross, medya tarafından sürekli gündemde tutulan suç ve şiddet olaylarının güvensizlik ve korkuya yol açacağını savunmaktadırlar (2014, 338-339). Gerbner, medya mesajlarının bireyleri bir ileti bombardımına tabi tutarak dışarıda acımasız bir dünya olduğu düşüncesini enjekte ettiğini, böylelikle medyanın kendisinin "bir taciz ve terör aracı" hâline geldiğini söylemektedir (2014, 405). Bu çerçevede, terör olaylarının gerçekleştiği bölgede bulunan Facebook kullanıcılarına gelen güvenlik uyarıları ve başkalarından aldıkları bildirim bombardımının bazı bireylerde algılanan terör riskinin düzeyini arttırdığı ve korkuyu tetiklediği ifade edilebilir.

Güvensizlik ve risk

Güvenlik bildirimının paylaşımına ilişkin dikkati çeken bir diğer değerlendirme, paylaşımın bireylere genel bir güvensizlik ve risk ortamının varlığını hatırlatması ve bu risk algısını yeniden inşa etmesiyle ilgilidir. Ayrıca katılımcılar, uygulamanın etkin hâle getirildiği dönemin koşullarına gönderme yapmışlardır. Nitekim uygulama münferit bir terör eyleminin gerçekleştirilmesinin ardından devreye sokulmamıştır. Bu uygulamaların etkin hâle getirildiği zaman dilimi, Türkiye'nin ve dünyanın pek çok yerinde özellikle bombalı terör eylemlerinin sıklıkla gerçekleştirildiği bir döneme denk gelmektedir. Bu durum, bildirim varlığını ve paylaşımını güvensizliğin açığa çıkarılması ve yeniden üretilmesi anlamında daha vahim hâle getirmektedir:

Öyle bir dönemdi ki son derece güvensiz hissediyorsun kendini. Şehrin merkezinde patlamalar falan **oluyo**. Yine bir çıkarım yapalım bu konuda, etkisi olur böyle bişeyin, **daha görsel bişey "güvendeyim" ya da "güvende değilim"**. (...) Doğal olarak şimdi ona bakıp **güvendeyimi** görmeyip arıyorum, mesaj yazıyorum soruyorum falan. Doğal olarak korku böyle kendini besleyen **bişey** (Erkek 2, 35).

Demek ki gerçekten böyle bişey var, yani güvensizlik ortamı var ve meşrulaştırılmış yani bu, öyle hissettim (Kadın 9, 28).

ülkemin güvenlik konusunda geldiği son noktayı gösteren uygulama (lacivert-yaka, 18.02.2016).

hiçbir zaman güvende olamayacağımızı hatırlatan o soru. facebooktan bildirim geldikçe şansa hâlâ yaşıyorum diyorum (immortal1, 29.06.2016).

Görüşmeler ve metin analizi sonucu elde edilen verilerde, uygulamaların etkin duruma getirildiği zaman dilimindeki güvensiz ortamla da ilişkili olarak bireylerin hayatta ve iyi oldukları bilgisinin bir sosyal medya uygulaması aracılığıyla ilan edilmesinin ve bunun kısa zaman aralıklarıyla tekrar edilmesi ihtiyacının vehametene de vurgu yapılmıştır. Uygulamanın içeriğinde yer alan "güvende misin?" sorusuna verilen "güvendeyim" yanıtı, bazı kullanıcılar açısından güvenlikten çok bir güvensizlik işareti olarak okunmaktadır.

Her an her yerde bir patlama olabileceği hissini uyandırıyor. Bu da rahatsız edici bir durum yani. **Sürekli hayatta olduğuna dair birilerine bilgi vermen gerektiğini hissettiriyor** (Kadın 10, 27).

İnsanların artık buna ihtiyaç duyması bence çok daha kötü bir durum. (...) **Beni daha güvensiz hissettiriyor**. Çünkü yani geçtiğimiz son 2-3 yılda bu güvendeyim

butonunu yaklaşık 10 kere gördük bu da demek oluyor ki ülkemizdeki terör saldırıları her gün artıyor. Ve bu **bence güvenliği değil de aslında daha çok güvensizliği gösteriyor** (Kadın 4, 23).

Sinirlerimi bozdu mesela. Öyle bir şeyi görmek, güvendeyim, güvendeyim, insanlar güvendeyim yazması, noluyor yani bu kadar güvensiz bir ortamda mı yaşıyoruz diye düşünmedim değil yani (Kadın 5, 42).

güvendeyim diye işaretlemiş herkes kendini. gerçekten güvende misin? (vaalbara, 17.02.2016).

züğürt tesellisi olduğunu düşündüğüm facebook hadisesi (...) bir sefer daha kefeni yırtmanın, tesadüfen oradan geçmiyor olmanın ve yakınlarından sevdiklerinden birinin haberiyle yüreğinin dağlanmayışının bencilce bir tesellisi (miriel galathil necromancy, 17.02.2016).

Medya aracılığıyla sürekli olarak korkuyu arttıran haberlere maruz kalma; korku söyleminin kendisinin korkuyu arttırması; güvenlik ve risk durumuna ilişkin bildirim ve haberlerin tekrarlanması güvensizlik duygusunu ve tehlikede olma düşüncesini tetiklemektedir. Altheide, korku söyleminin “her şeyin kontrol dışı kaldığı” düşüncesine yol açarak korkunun kendisini yeniden ürettiğini ifade etmektedir (2003, 19). İşte, “güvende olduğunu bildir” veya “güvende olduğunu bildirdi” şeklinde sık sık sosyal medya kullanıcılarının karşısına çıkan bildirimler, bu kontrol dışılığı, güvensizlik ortamını vurgulamakta, görsel olarak pekiştirmekte ve bireylere bir risk ortamında yaşadıkları duygusunu yaşatmaktadır. Benzer şekilde Washington ve New York’ta medya ve terör korkusunun incelendiği araştırmalar, medyada maruz kalınan terör haberlerinin teröre ilişkin risk algısını ve korkuyu arttırdığını ortaya koymaktadır (Nellis ve Savage, 2012). Her an maruz kalınan terör olayları ve bunların medya aracılığıyla sunumu ve medya organlarındaki görünürlüğü, bireylerde, Beck’in ifadesiyle riskin küreselleştiği, her an her yerde risk altında oldukları ve güvensiz bir dünyada yaşadıkları düşüncesini tetiklemektedir. Nitekim riskin derecesi öylesine şiddetlenmiştir ki bireyler kendilerine yarattıkları sanal ortamlarda bile bu riske ilişkin bildirim ve uyarılarla karşılaşmaktadırlar.

Duyarsızlaştırma ve sıradanlaştırma

“Güvendeyim” uygulamasına ilişkin dikkat çekilen bir diğer konu, hem Safety Check uygulamasının varlığının hem de bu uygulamanın kullanıcılar tarafından etkin duruma getirilmesinin, terör olayları ve ölümü sıradanlaştırarak bireyleri bu gibi hayati önem teşkil eden durum ve olaylara karşı du-

yarsızlaştırmasıdır. Bazı bireyler, uygulamanın doğrudan kendisine eleştiri yönelterek ölüm ve hayata ilişkin bir konunun bir sosyal medya ortamı aracılığıyla konu edilerek normalleştirildiğini ve basitleştirildiğini vurgulamışlardır. Öyle ki görüşme gerçekleştirilen kişilerden biri, “güvendeyim” uygulamasını, diğer sosyal medya uygulamalarıyla benzeştirerek sıradan bir sosyal medya kullanım pratiği olarak gördüğünü ve bu sebeple de “çok da kaale almadığını” ifade etmiştir. Bu uygulamanın, tamamen sosyal medyadaki sıradan paylaşım pratikleri gibi düşünülerek etkinleştirilmesi, diğer kullanıcılar nezdinde uygulamanın dikkate alınmamasına ve bu sebeple de büyük ölçüde işlevsiz görülmesine neden olan bir faktör olarak yorumlanmıştır:

Yani o kadar sıradan bir şey ki bunun için bir uygulama çıkardık ve yani bakkala giderken şöyle olmadı haberiniz olsun gibi basitleştirdiğini düşünüyorum biraz da onun. Yani evet terör çok normal bir şey ve ben ölmedim gibi bir şey bir his uyandırıyor bende yani (...) İnsanları teröre karşı **duyarsızlaştırdığını düşünüyorum**. (...) Evet, işte patlama oldu, haberiniz olsun ben ölmedim. Çok sıradan, o kadar sıradan bir şey ki bu patlama yağmur yağması gibi kar yağması gibi doğal bir şey. Bu hissiyata kapıldığımız için de duyarsızlaşıyoruz (Kadın 6, 33).

Böyle Facebook’u çok aktif kullanan insanların her gelen şeyi yanıtlaması ya da her şeyi paylaşması gibi bir şey gibi geldi bana. Hee “bu da güvendeymiş, iyi çok şükür” demedim (Kadın 5, 42).

dün 1 saat önce paylaştığı alakasız bir yer lokasyonunun üstüne güvendeyim diye işaretleyen insan bugün sabah yine tatil fotoğraflarını paylaşıyor. görüyorum çünkü ana sayfada çıkıyor;

x bilmemnerdeydi.

“patlama olmuş :(“

güvende

“sahilde bilmemne keyfi :)” (apwbd, 29.06.2016).

Literatürde, şiddet, medya ve sosyal medya üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda, şiddet içeriklerinin sıklıkla tekrar edilmesinin ve paylaşılmasının, bu içerikleri kanıksatarak sıradanlaştırdığı ortaya konulmuştur (Yumkuruz 2017, 99-100). Benzer şekilde bu çalışmada da terör olaylarıyla ilişkili güvenlik bildirimlerinin sosyal medyada sürekli tekrarlanan sıradan bir içerik hâline geldiğinin düşünülmesinden kaynaklanan eleştiriler olduğu görülmektedir.

Bildirimde bulunmama gerekçeleri

Facebook tarafından kendilerine “güvende olduğunu bildir” önerisi yöneltilen bireylerden bazıları bu uygulamayı kullanmama gerekçeleri olarak üç

hususla dikkat çekmişlerdir. Bunlardan en çok tekrar edileni, doğrudan iletişimin tercih edilmesi; ikincisi, terör saldırısını doğrudan deneyimlemiş olanlar tarafından terör sonrası oluşan şartlara ve ortaya çıkan önceliklere vurgu yapılması; üçüncüsü ise böyle bir bildirim paylaşımdan utanılması ve bununla ön plana çıkmak istenilmemesidir.

Doğrudan iletişimi tercih etme

Doğrudan iletişimi tercih etme, güvendeyim bildirimini paylaşmamanın önde gelen nedeni olarak ifade edilmektedir. Katılımcılar, “daha etkili ve gerçekçi yollar” şeklinde ifade ettikleri, telefonla aramak, kısa mesajı kullanmak gibi iletişimin nispeten geleneksel yollarını yakınlarından haber almak veya onlara haber ulaştırmak amacıyla daha fazla tercih etmektedirler. Ayrıca, Facebook’ta zaman tüneline terörü lanetleyen veyahut konuyu özetleyen paylaşımlarda bulunma ve hatta Messenger gibi sosyal medya uygulamaları üzerinden kişiye özel mesaj atma gibi eylemler “güvendeyim” bildirimine tercih edilmektedir. Bu bildirim tercih edilmemesinde uygulamanın henüz yeni olması ve terör ortamının yarattığı kargaşadan dolayı uygulamayı kullanmayı akıldan geçirmeme gibi faktörlerin yanı sıra sosyal medya üzerinden güvenliğe ve hayatta kalmaya ilişkin bir paylaşımın yapılmasını samimi bulmama, dolayısıyla bu ağ üzerinden yapılan herhangi bir paylaşımı dikkate almama durumları da etkili olmaktadır:

Kullanmayı akıl edemedim, yani zaten çok yakınlarım bana ulaşip iyi olduğumu öğrendiği için (...) ilk bir saat içinde zaten ulaşmak istediğim insanlara ulaşmıştım ve dediğim gibi paylaşımı da yazdığım zaman bütün arkadaş listem benim patlamadan zarar görmediğimi anladı (Kadın 6, 33).

Paylaşmadım çünkü benim güvende olup olmadığımı merak edip insanlar zaten beni arayıp öğrendiler yani. Herkese bunu bildirmeme gerek yok (Kadın 5, 42).

kimse kendini kandırmasın arkadaş.ailesinden biri ankara’da olan insan eğer durumundan meraklanıyorsa facebook’a falan girmez.öğrenmesi gereken kişi zaten çoktan öğrenmiştir durumunu (comple, 18.02.2016).

“zaten, güvenliğini facebook’a giriş yaparak öğreneceğiniz birini merak etmeyin.” dediğim, gereksiz ___ (*uygulama*) bir insan, senin için önemliyse zaten bir şekilde arayıp, nerde ve nasıl olduğunu öğrenirsin (meydansazi, 18.02.2016).

Görüşme gerçekleştirilen bireylerden biri, yukarıdaki vurgulara ek olarak bu gibi uygulamalar üzerinden yapılan bildirimlerin tam bir iyilik hâlini değil, ancak ve sadece fiziki bir iyi olma durumunu ortaya koyduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla yakınların yalnızca fiziksel sağlıklarına ilişkin değil, aynı

zamanda psikolojik durumlarına ilişkin bilgi alma arzusu da doğrudan iletişim kanallarına duyulan ihtiyacı arttırmaktadır:

..., patlama bölgesinde olsam dahi aklıma gelen şey bildirimde bulunmak değil, ailemi ve yakınlarımı telefonla aramak ya da kısa mesaj yoluyla ulaşmak olurdu. **Her şeyin sosyal medya üzerinden ilerlemesine karşıyım ve samimi bulmuyorum.** Acil durumda bile olsak sosyal medyadan **daha etkili ve gerçekçi yollar** olduğunu düşünüyorum. Kendim de bu bildirimlere rağmen kesinlikle iletişime geçiyorum. Telefon numarası olmasa bile sosyal medya hesaplarından özel mesaj atarak iyi olup olmadığını soruyorum. Bu bildirimler sadece bedenen güvende olduğumuza odaklanıyor, psikolojik olarak iyi olup olmadığımızla ilgilenmiyor (Kadın 8, 30).

Yüz yüze gerçekleşen ve samimiyet içeren ilişkiler, geleneksel-modern karşıtlığı üzerinden açıklanan birçok toplumsal gelişme kuramında geleneksel olanla bağlantılı olarak kullanılmıştır. Hızla gelişen enformasyon ve iletişim teknolojileri göz önüne alındığında, telefon etme ve kısa mesaj atma pratikleri de iletişimin görece geleneksel biçimleri olarak değerlendirilebilir. Nitekim yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere, katılımcılar için doğrudan iletişim biçimlerinin yüceltilmesinin nedeni, sosyal medya aracılığıyla sağlanan iletişimin samimiyetsizlikle ilişkilendirilmesidir. Dahası, bu düşünce doğrultusunda sosyal medya uygulamalarının da kendi içerisinde ayrıştırıldığı görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle sosyal medya üzerinden kurulan iletişim samimiyetsizlikle ilişkilendirilse de özellikle yaşamın güvenliği ile ilgili olduğu düşünülen konularda, nispeten daha samimi bulunan özelden mesaj yazma pratiği tercih edilmektedir.

Anın koşulları ve öncelikler

Terör saldırısını doğrudan deneyimlemiş olanların güvenlik bildirimini kullanmama nedenlerinden bir diğeri terör saldırısının ortaya çıkardığı koşullar ve bunun yarattığı önceliklerdir. Katılımcılar, terörün yarattığı kargaşa ortamında bu uygulamayı kullanmayı düşünemediklerini, yaralılarla ilgilenme veya onlara yardım etme gibi çeşitli sebeplerden ötürü böyle bir bildirimde bulunmaya fırsatlarının olmadığını belirtmişlerdir:

Yok hayır, bildirmedim, zaten o an insanın aklına böyle bir şey gelmiyor. Akşama kadar telefonumla uğraşmadım. Sadece işte kan vermek için hastaneye gittiğim sürede birileriyle konuşmaya çalıştım ama o esnada sosyal mecrayı kullanmak tabii ki de aklıma gelmedi (Kadın 4, 23).

Ben ordaydım zaten, ben böyle bişey yapmadım. O zaman orda olanlar zaten bence yapmamıştır diye düşündüm açıkçası. Çünkü **can güvenliğinden endişe**

eden insan böyle bir kaygıya düşmez. Akşam da dönüp bunu yapmak yerine, akşama kadar o şoku kendi üzerinden atarsa zaten evine gidip oturur, bunun üzerine düşünür diye düşündüm. Sosyal medyaya girip böyle bir bildirim yapmazlar yani (Kadın 4, 23).

güvende olmasam facebook a mı girerim (...) (foreveryoung27, 18.02.2016).

Terör olayı sonrası ortaya çıkan birtakım süreçlerle ilgilenmek gibi sorumluluklar nedeniyle böyle bir bildirimde bulunma fırsatı bulamamanın dışında vurgulanan bir diğer önemli husus, bizzat kişinin kendi can güvenliği ile ilgilidir. Bir terör saldırısını doğrudan deneyimleyen katılımcılar arasında, can güvenliğinden kaygı duyan bireylerin bu türden bir paylaşımda bulunma telaşına düşmeyeceğini ifade edenler bulunmaktadır.

Utanma/ön plana çıkmak istememe

Bildirimde bulunmama noktasında öne çıkan son husus, utanma ve kendini ön plana çıkarmak istememe gibi duygusal hassasiyetlerle açıklanabilecek durumlardır. Görüşülen bireylerden biri, özellikle de doğrudan deneyimlediği ve pek çok kişinin hayatını yitirdiği terör saldırısı üzerinden konuşarak ölümün olduğu bir ortamda “güvendeyim” demenin, kendisi açısından utanç verici olduğunu ve bu sebeple de böyle bir paylaşımda bulunmayı düşünmediğini ifade etmiştir:

Bence orda olan insan biraz daha utanır. Çünkü bizim yanımızdan insanlar geçerken üstünde et parçaları olup da yanımdan geçen insanlar vardı. (...) Ya açıkçası biraz utandım. Ben de oradaydım. (...) onların öldüğü yerde ben hâlâ yaşıyorum, beni merak etmeyin demeye utandım açıkçası (Kadın 4, 23).

Benzer vurgulara Ekşi Sözlük entrylerinde de rastlanmaktadır:

doğrudan hedef olanlar bugün orada olmadıklarına şükretseler de bu sadece bir saniye sürüyor. çünkü hep birlikte hedefi oldukları bu korkunç olaylar zincirinde “içlerinden” birilerini kaybettiler. ve eminim ki bu psikolojideyken birileri onlar için “ayşe güvende” bildirimini yapsa rahatsız olurlar (cinbiber, 18.02.2016).

bir garip durum. yurtdışında iş yaptığımız arkadaşlar msj atıyorlar iyi misin diye. gerçekten utanıyorum ben evimdeydim. iyiyim diyorum da sanki o an orada olup o vahşeti yaşayanlara ayıp ediyormuşum gibi geliyor (sibergerac, 29.06.2016).

Ön plana çıkmak istememe, kendini göstermekten hoşlanmama gibi unsurlar da *Safety Check* uygulamasını kullanmama nedenleri arasındadır. Katılımcılar, utanma gibi nedenlerden farklı olarak söz konusu uygulamayı kimlik inşası sürecinin bir aracı olarak gördüklerini, uygulamanın kendini

gösterme isteğini gerçekleştirilmeye yarayan bir malzeme olarak kullanıldığını belirtmişlerdir:

Böyle çok kendimi ön plana çıkarmayı sevmem, kimsenin de öyle bir şeyden haberdar olmasını istemem (Kadın 9, 28).

Tamamen benimle alakalı bir durum. Yer bildirimleri yapmadığım gibi tehlike bildirimleri, bu gibi paylaşımlar da yapmıyorum. Bunları ne bileyim kendini göstermek gibi hissediyorum. Facebook'ta, ben de varım, bana bişey olmadı, patlamaya maruz kaldım, başıma kötü şeyler geldi gibi lanse etmek istemiyorum kendimi. Bi de açıkçası bu yaşanan tehlikenin Facebook'a malzeme edilmesi hoşuma gitmiyor (Kadın 10,27).

Yukarıdaki görüşmeden de anlaşılacağı gibi ve daha önce de değinildiği üzere, bazı bireyler "güvendeyim" paylaşımını diğer sosyal medya uygulamalarından ayırmamakta, bu bildirim sosyal medyadaki yer bildirim, durum bildirim vb. farklı türden paylaşım pratikleriyle eşdeğer tutmaktadırlar.

Sonuç

Görüşmeler ve metin analizi aracılığı ile toplanan araştırma verilerinden elde edilen sonuçlar, Facebook tarafından başlangıçta doğal afetler için devreye konulan ancak daha sonra terör eylemleri için de aktif hâle getirilen Safety Check uygulamasına ilişkin çok çeşitli yaklaşımların olduğunu göstermektedir. Bu hususta en çok vurgulanan noktalar, belirli kategorilere ayrılarak temalaştırılmıştır. Bu temalardan ilki, Safety Check uygulamasının kullanımına ilişkin bakış açılarıdır. Safety Check uygulamasının kullanımı, bazı bireyler tarafından gösterişçi kimliğin bir yansıması, şov aracı ve trende ayak uydurma gibi haber alma veya haberdar etme amaçlarından bağımsız olarak ve samimiyetsizlikle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Katılımcılardan bazıları, uygulamanın kullanımını, bu uygulama üzerinden bir toplumsal olaya dahil olma, sorumluluk sahibiymiş gibi hareket etme ve kendilerini ön plana çıkarma gibi kimlik inşasının parçası olan süreçlere gönderme yaparak yorumlamışlardır. Vurgulanan bir diğer husus ise sanal ortamda paylaşılan "güvendeyim" bildirimlerinin, bazı bireylere kendisini güvende hissettirdiğidir. Buna göre, güvenlik algısı, "güvendeyim" paylaşımı yaparak yani aslında "güvendeyim" diyerek kurgulanan bir söylem üzerinden üretilmektedir. Sanal gerçeklikte yapılan bir paylaşımın somutlaştırılan güvende olma hissini, fizik gerçeklikteki güvende olma hissini etkilediği hususu, sanal ve fiziki gerçekliği belirleyen sınırların günümüzde nasıl belirsizleştiğini ve iç içe geçtiğini göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Bu tema altında ele alınan bir

diğer konu ise *Safety Check* uygulamasının kriz haberleşmesinde, özellikle uzak mesafede olan ve gündelik yaşamda doğrudan iletişim içinde olunmayan bireylerle kısa sürede iletişim sağlanması noktasında işlevsel olduğudur.

Analiz sonuçlarında ön plana çıkan ve araştırma açısından oldukça önemli görülen bir diğer ana tema ise *Safety Check* uygulamasının hem kendisinden hem de kullanımından kaynaklanan duygulardır. Hem uygulamanın varlığının hem de sık kullanımının bireylerde korku duygusunu tetiklediği ve arttırdığı, sürekli güvenlik bildirimleri ile karşılaşmanın toplumun içinde bulunduğu genel güvensizlik ve risk ortamını hatırlattığı ve aynı zamanda bu duyguları yeniden ürettiği görülmektedir. Korku ve güvensizlik gibi duyguların yanı sıra güvenlik bildirimleri ile sık karşılaşmanın ortaya çıkardığı bir diğer sonuç, bireyleri terör olaylarına ve bunların sonuçlarına karşı duyarlılaştırması veya bu türden olayları toplum genelinde normalleştirmesidir.

Araştırmada elde edilen diğer bir sonuç ise güvenlik bildiriminde bulunmama davranışına ilişkindir. Doğrudan iletişimi tercih etme, yaşanan terör saldırısının ortaya çıkardığı koşullar ve bireylerin öncelikleri, can kaybının yaşandığı bir terör saldırısında güvende olduğunu bildirmekten hicap duyma güvenlik bildiriminde bulunmama nedenleridir.

Sonuç olarak Facebook tarafından terör eylemleri için de etkin hâle getirilen *Safety Check*, araştırma kapsamında belirli açılardan ve bazı özel durumlar için avantajlı bir uygulama olarak görülürken büyük ölçüde de korku ve güvensizliği tetikleyen ve amacı dışında başka sebeplerle kullanılan bir sosyal medya uygulaması olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda uygulamaya ilişkin çift taraflı bir bakış açısının olduğu söylenebilir. Ancak esas vurgulanması gereken nokta, terör gibi hayati önem taşıyan ve vahim sonuçlara yol açan toplumsal meseleler için sosyal medya kullanmanın ciddiyetsiz ve samimiysiz görüldüğüdür. *Safety Check* uygulaması, fotoğraf paylaşmak veya yer bildirmek gibi sıradan bir Facebook pratiğinden çok farklı düşünülmektedir.

Uygulamaya yönelik bu yaklaşımların kültürel bir arka planı olabilir. Özellikle birincil, sıkı ve yüzyüze ilişkilerin önemini koruduğu ve bireyselleşmenin görece daha az olduğu toplumlarda doğrudan iletişimin ön plana çıkması muhtemel bir sonuçtur. Toplumsal ve kültürel farklılıkların, *Safety Check* gibi uygulamaların kullanımını nasıl etkilediği ancak benzeri araştırmaların çok geniş bir kapsamda yürütülmesi ile mümkün olacaktır. Bu anlamda sonraki çalışmalarda farklı ülkelerde terör olayları sonrası aktif hâle

getirilen Safety Check uygulamasına ilişkin yaklaşımları ortaya koyacak araştırmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca, deprem ve benzeri doğal afetlerin yaşanması durumunda bireylerin uygulamaya daha olumlu anlamlar yükleyebileceği düşünülmektedir. Bilindiği üzere, hem yayıldığı coğrafi alan hem de verdiği zararlar açısından etki alanı geniş olan deprem ve benzeri doğal afetlerin gerçekleşmesi durumunda, telefon görüşmelerinde web tabanlı uygulamaların veya SMS'lerin tercih edilmesi önerilmekte, acil yardıma ihtiyaç duymadıkları sürece arama yapmamaları konusunda vatandaşlar uyarılmaktadır. Bu anlamda, gelecek araştırmalarda uygulamanın deprem ve benzeri doğal afetler çerçevesinde ele alınmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, Shamila. 2015. "The Emotionalization of the "War on Terror": Counterterrorism, Fear, Risk, Insecurity and Helplessness." *Criminology & Criminal Justice* 15 (5): 545-60. <https://DOI.org/10.1177/1748895815572161>.
- Altheide David L. ve R. Sam Michalowski. 1999. "Fear in the News: A Discourse of Control." *The Sociological Quarterly* 40 (3): 475-503. <https://DOI.org/10.1111/j.1533-8525.1999.tb01730.x>.
- Altheide, David L. 2003. "Mass Media, Crime, and the Discourse of Fear." *Hedgehog Review* 5 (3): 9-25. <https://hedgehogreview.com/issues/fear-itself/articles/mass-media-crime-and-the-discourse-of-fear>.
- Attride-Sterling, Jennifer. 2001. "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research." *Qualitative Research* 1 (3): 385-405. <https://DOI.org/10.1177/146879410100100307>.
- Baştürk Akca, Emel. 2007. *Kimlik, Medya ve Temsil: Kimlik Kurgusu ve Temsilleri Üzerine Medya Analizleri*. Derleyen Emel Baştürk Akca. Ankara: Nobel Yayınları.
- Beck, Ulrich. 2002a. "The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society." *Logos* 1 (4): 1-18. <https://pdfs.semanticscholar.org/5f0d/2d183c96838f3108290fc2586d062ed713b2.pdf>.
- Beck, Ulrich. 2002b. "The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited." *Theory, Culture & Society* 19 (4): 39-55. <https://DOI.org/10.1177/0263276402019004003>.
- Beck, Ulrich. 2006. "Living in the World Risk Society." *Economy and society* 35(3): 329-45. <https://DOI.org/10.1080/03085140600844902>.
- Beck, Ulrich. 2014. *Risk Toplumı: Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çevirenler Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bozkurt, Veysel. 2000. "Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?" *Birikim Dergisi* 136: 69-74. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-136-agustos-2000/2328/gozetim-ve-internet-ozel-yasamin-sonu-mu/2499>.
- Clemente Frank ve Michael B. Kleiman. 1977. "Fear of Crime in the United States: A Multivariate Analysis." *Social Forces* 56 (2): 519-31. <https://psycnet.apa.org/DOI/10.2307/2577738>.
- Dolgun, Uğur. 2011. "İnternet ve Demokrasi." *Sosyoloji Konferansları Dergisi* 44: 221-36. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/101294>.
- Duyvesteyn, Isabelle ve Leena Malkki. 2018. "Is There a New Terrorism Existence Today?" in *Contemporary Debates on Terrorism*, editörler Richard Jackson ve Daniela Pisoiu, 50-7. Londra: Routledge.
- Facebook. t.y.a "Our Mission". Erişim tarihi 4 Ekim 2020. <https://about.fb.com/company-info/>.

- Facebook. t.y.b "Kriz Yardım Merkezi". Erişim tarihi 10 Mart 2019.
<https://www.facebook.com/help/141874516227713/>.
- Fuchs, Christian. 2016. *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*. Çevirenler Diyar Saraçoğlu ve İlker Kalaycı. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Furedi, Frank. 2002. *Culture of Fear*. New York: Continuum.
- Gerbner, George. 2014. "Medyada ve Medyayla Şiddet ve Terör." Çevirenler Güneş Ayas, İsmail Kovacı ve Veysel Batmaz. *Medyaya Karşı* içinde, editör Michael Morgan, 385-410. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, George ve Larry Gross. 2014. "Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili." Çevirenler Güneş Ayas, İsmail Kovacı ve Veysel Batmaz. *Medyaya Karşı* içinde, editör Michael Morgan, 333-74. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, George, Michael Morgan, Güneş Ayas, Veysel Batmaz ve İsmail Kovacı. 2014. *Medyaya Karşı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony. 2000. *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. Çeviren Osman Akınhay. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Girgin, Ümit Hüseyin. 2018. "Gelenekten Postmoderne Kimlik İnşa Süreci ve Yeni Medya: Facebook Örneği." *Abant Journal of Cultural Studies*, 3 (5): 202-30.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/469666>.
- Glaser, Barney G. ve Anselm L. Strauss 2017. *The Discovery of Grounded Theory*. New York: Routledge.
- Goffman, Erving. 2012. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Heath, Linda ve Kevin Gilbert. 1996. "Mass Media and Fear of Crime." *American Behavioral Scientist* 39 (4): 379-86.
<https://DOI.org/10.1177/0002764296039004003>.
- Howie, Luke. 2005. "There is Nothing to Fear but Fear Itself (and Terrorists): Public Perception, Terrorism and the Workplace." *Paper Presented to the Social Change in the 21st Century Conference*. Centre for Social Change Research Queensland University of Technology.
<https://eprints.qut.edu.au/3493/1/3493.pdf>.
- Laqueur, Walter. 2000. *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. ABD: Oxford University Press.
- Mythen, Gabe ve Sandra Walklate. 2008. "Terrorism, Risk and International Security: The Perils of Asking 'What if?'" *Security Dialogue* 39 (2-3), 221-42.
<https://DOI.org/10.1177/0967010608088776>.
- Nellis, Ashley ve Joanne Savage. 2012. "Does Watching the News Affect Fear of Terrorism? The Importance of Media Exposure on Terrorism Fear." *Crime & Delinquency* 58 (5): 748-68.
<https://DOI.org/10.1177/001128712452961>.
- Pain, Rachel. 2009. "Globalized Fear? Towards an Emotional Geopolitics." *Progress in Human Geography* 33 (4), 466-86.
<https://DOI.org/10.1177/0309132508104994>.

- Renard, Thomas. 2016. "Fear not: A Critical Perspective on the Terrorist Threat in Europe." *Egmont Security Policy Brief*, No. 77.
<http://www.jstor.com/stable/resrep06576>.
- Tokgöz Şahoğlu, Cemile. 2013. "Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları." *Akademik Bilişim 2013-XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 1047-55. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
<http://ab.org.tr/ab13/bildiri/228.pdf>.
- Toprak, Ali, Ayşenur Yıldırım, Eser Aygöl, Mutlu Binark, Senem Börekçi ve Tuğrul Çomu. 2009. *Toplumsal Paylaşım Ağları Facebook: "Görüliyorum Öyleyse Varım!"* İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Tulloch, John. 2009. "Culture and Risk." in *Social Theories of Risk and Uncertainty: An Introduction*, editör Jens O. Zinn, 138-67. Blackwell.
- Yerlikaya, Turgay. 2018. "Cambridge Analytica Risk Toplumu ve Sosyal Ağlar." *Açık Görüş*. Erişim tarihi 24 Haziran 2020.
<https://www.star.com.tr/acik-gorus/cambridge-analytica-risk-toplumu-ve-sosyal-aglar-haber-1334180/>.
- Yumrukuz, Özlem. 2017. "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme". *Marmara İletişim Dergisi* 28: 89-106.
<https://DOI.org/10.17829/midr.20172833779>.
- Weitzer, Ronald ve Charis E. Kubrin. 2004. "Breaking News: How Local TV News and Real-world Conditions Affect Fear of Crime." *Justice Quarterly* 21 (3): 497-520.
<https://DOI.org/10.1080/07418820400095881>.
- Zhao, Shanyang, Sherri Grasmuck ve Jason Martin. 2008. "Identity Construction on Facebook: Digital empowerment in Anchored Relationships." *Computers in Human Behavior* 24: 1816-36.
<https://DOI.org/10.1016/j.chb.2008.02.012>.
- Zinn, Jens O. 2009. *Social theories of risk and uncertainty: An introduction*. Blackwell.
- Zuckerberg, Mark. 2015. Mark Zuckerberg Resmi Facebook Hesabı. Son değişim tarihi 15 Kasım 2015. Erişim tarihi 10 Mart 2019.
<https://www.facebook.com/zuck>.